

Over stempels, brieven en tarieven – afl. 171

Radio Oranje

Over postzegels gaat het meestal niet in deze rubriek, maar nu moet ik een uitzondering maken. Op de dag van de Grote Veiling kreeg ik van een van onze leden een bijzonder document. Het had betrekking op onderstaande zegels:



Radio Oranje

Na de capitulatie in mei 1940 was men in Nederland voor de nieuwsvoorziening overgeleverd aan de gelijkgeschakelde pers en radio, die als propaganda-apparaat voor de Duitse bezetter dienst deed. Er kon naar de BBC geluisterd worden, maar een Nederlands programma werd uitgezonden, maar bij de Nederlandse regering in ballingschap in Londen ontstond al snel de wens om eigen zendtijd te krijgen.

Koningin Wilhelmina was de eerste spreekster tijdens de eerste uitzending van Radio Oranje die eind juli 1940 plaatsvond. Er werd vanaf het begin de nadruk op gelegd dat er in Nederland een strijdbare houding moest blijven; tegen de Duitsers en tegen de NSB, maar de zender was vrij saai. Er werd in Nederland ook geluisterd naar de veel actievere radio De Brandaris en eind 1942 werden de twee zenders samengevoegd om onder de naam Radio Oranje verder te gaan. De programma's werden beter en er konden bovendien van nu af aan steeds meer geallieerde overwinningen gemeld worden.

Het is moeilijk om het effect van de uitzendingen van Radio Oranje te meten, maar het lijkt niet voor niets dat de bezetter het luisteren naar geallieerde zenders verbood en de ontvangst van de uitzendingen voortdurend stoorde. Toch scheen dat niet voldoende te zijn, want in de zomer van 1943 gingen de Duitsers er toe over de radiotoestellen in Nederland te confisceren. Men moest nu nog voorzichtiger naar de clandestiene radio luisteren.

Radio Oranje was tijdens de bezetting voor de Nederlanders, ondanks alle tekortkomingen, de enige constante **lifeline** met de vrije wereld.

Emissiegegevens

Uitgifte 5 mei 1993
Beeldformaat 34,5 x 25 mm
Zegelformaat 36 x 25 mm
Tanding 14 : 12 3/4
Papier fosforescerend
Gom synthetisch
Cilindernummers 11111
Oplage 17.000.000 postzegels
Druktechniek rotatiediepdruk
Artikelnummer 100239
Ontwerper René van Raalte
Den Haag
Drukkerij Joh. Enschedé
Security Printing, Haarlem.

Stempel

'Eerste dag van uitgifte'



Waarden, voorstelling en kleuren
Radio Oranje en illegaal luisteren naar de radio.

80 ct (links): oranjerood, oranje, oker.
80 ct (rechts): oranje, lichtblauw, donkerblauw.

De ontwerper van de postzegels, René van Raalte

René van Raalte, (1946) richt zich zowel op de grafische als de architecturale vormgeving als ware het 'Gesamtkunst' waarin meerdere disciplines elkaar raken en beïnvloeden. Hij werkt samen met een klein groepje jonge ontwerpers van diverse ontwerprichtingen. Een voorbeeld van zijn architecturale werk is het ontworpen en in aanbouw zijnde Museum over de waterbeheersing van Nederland, in Kinderdijk, waarvoor ook het concept bedacht en de tentoonstelling ontworpen is. Voor de gemeente Zoetermeer is een uit staal opgebouwde Stadsboerderij ontworpen. De relatie architectuur-grafische vormgeving is ook te zien bij de beletteringsprojecten zoals voor de Tweede Kamer, in samenwerking met Pi de Bruijn, waar op de Hofplaats een lange bank is geplaatst met (in marmer uitgehouwen letters) de eerste regel van de grondwet, of de aangebrachte tekst van Bert Schierbeek in de hal van de Tweede Kamer.

Ook voor het Mauritshuis in Den Haag en het Concertgebouw in Amsterdam zijn beletteringsprojecten uitgevoerd. Grootchalig is het project voor de gemeente Lelystad waarvoor de gehele stad van een beletteringssysteem, straatnaamborden en verwijzingen is voorzien. Daarnaast is hij verantwoordelijk voor de permanente exposities in het Museum, waarin een theateraal aspect niet ontbreekt. Vanwege zijn betrokkenheid bij de beeldende kunst in relatie met architectuur zijn diverse exposities en boeken ontworpen met dit onderwerp, zoals de reizende tentoonstelling *The Art of the Environments in The Netherlands*. Voor PTT heeft hij verschillende postzegels gemaakt, zoals twee series Kinderpostzegels. Ook de Postcode is door hem vormgegeven evenals twee jaarverslagen voor de Centrale Directie van PTT, alle instructies in telefooncellen, de eerste telefoonkaarten, waaronder ook de Van Gogh-serie, maar ook de renovatie van het Hoofdstaatskantoor Neude in Utrecht.

Hij is onder andere als ontwerper betrokken geweest bij Tel Design, directie vormgeving Staatsdrukkerij, lid geweest van diverse kunst/architectuur-commissies, bestuurslid Stichting Kunstprojecten, is daarnaast docent ruimtelijke vormgeving geweest in Breda en Rotterdam.

De vormgeving van de postzegels

De ontwerper, René van Raalte zegt hierover:

'Uit een avonduitzending van dinsdag 5 maart 1945:

De Omroeper: 'V-o-o-r-K-o-n-i-g-i-n-e-n-V-a-d-e-r-l-a-n-d,-v-o-o-r-V-r-i-j-h-e-i-d,-W-a-a-r-h-e-i-d-e-n-R-e-c-h-t-I Hier is Radio Oranje op golffrequenties 1500, 373, 285 en 261 Meter en in de 41, 31 en 25 Meterband. Goeden avond, luisteraars in Nederland, Oost en West, op zee of waar ook ter wereld ...'

Voor veel Nederlanders hebben deze tekstregels jarenlang deel uitgemaakt van het dagelijks leven.

Radio is in de eerste plaats geluid. Het geluid van Radio Oranje bestond onder andere uit berichten over de oorlogssituatie, berichten voor het verzet, maar ook liedjes over het verzet gezongen door 'Jetje van Radio Oranje'. De krakend uitgezonden teksten zijn op de postzegels aangegeven in lange regels, de eerste regels waar elke uitzending mee begon. De teksten zijn flarden geluid in de ether en lopen 'schijnbaar' door op elke postzegel. Zenden en ontvangen zijn zo op elkaar afgestemd. Het beeld op de postzegel is hierop gebaseerd, namelijk de zender en de ontvanger.

Het zijn twee postzegels geworden, bij uitzondering naast elkaar op één vel, een oranje-rood getinte postzegel en een donkerblauw getinte postzegel. De postzegels contrasteren zowel in kleur als in stemming, maar communiceren ook met elkaar.

De foto's zijn twee bijzondere opnamen uit de Tweede Wereldoorlog. Jetje van Oranje is een foto van een stukje 32 mm film opgenomen bij een optreden, uitzending van de cabaretgroep de 'Watergeus' in Londen. De foto is onscherp, maar geeft wel een specifiek beeld door uitgesproken zachte en scherpe vormen. 'Jetje' zingt op de zegel. De andere foto is van Charles Breijer, genomen op een onderduikadres van twee onbekende jongens met een zelfgemaakte radio onder de vloer van een huis. Charles Breijer heeft veel foto's gemaakt in de Tweede Wereldoorlog en deze zijn opgenomen in de collectie van Het Nederlands Fotoarchief. De foto is gemaakt aan het einde van de Tweede Wereldoorlog.

De foto's mochten in het ontwerp alleen als achtergrond dienen, de omgeving en tijdsbeeld, waarin de uitzendingen werden gemaakt en ontvangen. Kleur tegenover kleur, beeld tegenover beeld.

Den Doolaard, een van de oprichters van Radio Oranje, eindigde zijn uitzendingen altijd met 'E-r-i-s-m-a-a-r-e-e-n-o-r-d-e-e-n-d-a-t-i-s-d-e-o-r-d-e-v-a-n-h-e-t-v-e-r-z-e-t.'

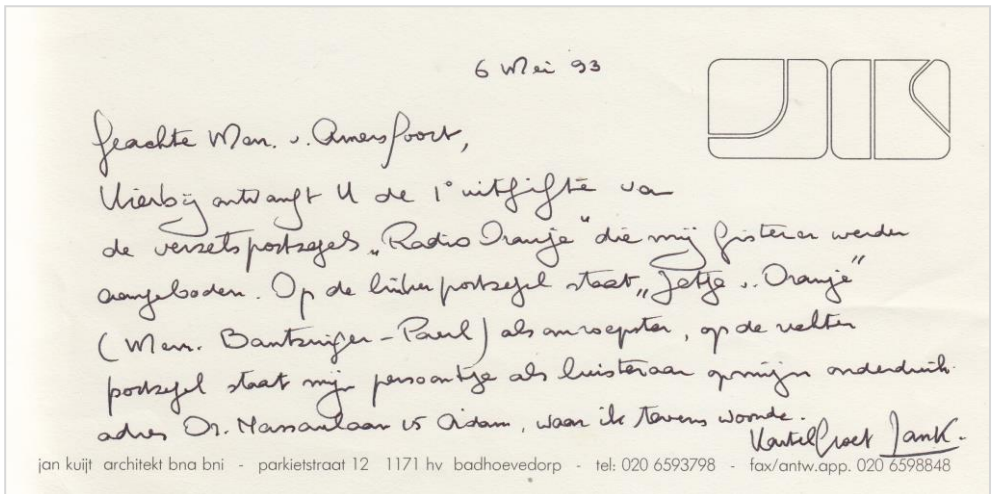




De man op de rechter postzegel is lange tijd onbekend gebleven. 'Genomen op een onderduikadres van twee onbekende jongens met een zelfgemaakte radio onder de vloer van een huis.' Inmiddels is bekend dat het om Jan Kuijt gaat, een architect.

Er is een beroemde architect Jan Kuijt, die onder meer diverse V&D-gebouwen ontwierp (zie het internet!), maar die was het niet, want die overleed in 1944 op 60-jarige leeftijd. De heer Van Amersfoort kwam met een briefje, geschreven op 6 mei 1993, gericht aan zijn moeder, geschreven door een andere Jan Kuijt, ook architect.

Hij is de jongen op de rechter postzegel, 'als luisteraar op mijn onderduikadres Oranje Nassaulaan 15 in Amsterdam', waar hij toen ook woonde.



John Dehé